

Mit? Hogyan? – A szövegértés tanításáról magyar szakos tanárjelölteknek

© Zs. SEJTES Györgyi

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Gyakorló Általános Iskolája, Szeged
sejtes@hung.u-szeged.hu

Problémafelvetés

A szövegértési képesség fejlesztését az intézményesített oktatás felvállalja ugyan, de hatékonyságát tekintve sok a tennivaló. A hazai OKM (Péterfi, 2011) és nemzetközi PISA és PIRLS (Balácsi et al., 2010; PrePIRLS, 2011) mérések eredményei azt mutatják, hogy a tanulók szövegértési képességei messze, elmaradnak a társadalmi elvárástól, a munkaerőpiac követelményeitől. A felnőtt szövegértési vizsgálat (SIALS, 2000) eredményei is hasonló képet mutatnak. A tanulók és a felnőttek szövegfogalma esetleges (Sejtes, 2006), nem elég hatékonyan segíti a képességek kialakítását.

Az okok közé sorolható, hogy a szövegértés tanításának elméleti és gyakorlati kérdései nem rendszerszerűen jelennek meg a tanítási-tanulási folyamatban, a szövegértési képesség fejlesztése ad hoc módon történik, nagyobb hangsúly esik a mérésre, kisebb a fejlesztésre. Felnőttképzési gyakorlatom során (magyartanárok országos továbbképzése, tanárjelöltek módszertani kurzusainak vezetése, szakvezetői tevékenység, anyanyelv-pedagógiai kutatócsoporti munka) azt tapasztaltam, hogy bár az átfogó anyanyelv-fejlesztési programok tanároknak szóló dokumentumaiban és a tanárképzési kurzusok tematikáiban követhető a témához kötődő, funkcionalitásra törekvő nyelvészeti és pedagógiai irányvonal, de az említett dokumentumokból és a gyakorlatból is hiányzik a rendszerszerűség.

Jelen munka célja olyan magyar szakos tanárjelölteknek szóló tanító-/tanárképzési kurzus (A „Szövegelünk? Szövegeljünk!” A szövegértés tanításának lehetőségei) tematikájának bemutatása, amely a nyelvészeti és irodalmi szövegfogalmakon túl az alkalmazhatóságra is ajánl alternatívát. Célja nyelvészeti-pedagógiai alapokon nyugvó koncepció nyújtása az anyanyelvi kompetencia, azon belül a szövegértés fejlesztéséhez, a hozzá kötődő pedagógiai megközelítés pedig a tanítási folyamat tervezéséhez.

Munkámban nyelvészeti keretben vizsgálom, hogy milyen szövegfogalommal, szövegtípus rendszerrel kell rendelkezniük a tanárjelölteknek ahhoz, hogy a módszertan gazdag tárházából (drámajátékok, kooperatív tanulás, portfólió készítés, informatikai eszközök használata...) választott tevékenységeken keresztül tudják tanítani a hallott és olvasott szövegek megértését.

A féléves kurzus célja és alapelvei

Cél a magyar szakos tanárjelöltek felkészítése az anyanyelvi kompetencia fejlesztésére, különös tekintettel a szövegértésre a funkcionális szemléletű anyanyelvtanítás eszközeivel

A szövegek feldolgozását segítő szövegfogalmi ismeretek elsajátítása gyakorlati módszerekkel, a megfelelő tanári attitűd kialakítása, a szövegértési technikák tudatos alkalmazásához szükséges módszerek és eljárások megismerése saját élményű tanulással.

Alapelvek. A szövegértés az anyanyelvi kompetencia olyan kiemelt területe, amely megteremti az élethosszig tartó tanulás feltételeit, elősegíti a társadalmi beilleszkedést. Olyan eszköztudás, amely a XXI. század piaci értékévé, szellemi tőkéjévé vált. Az információs társadalom megköveteli a kommunikációban résztvevő partnerektől, hogy különböző anyagú és nyelvű szövegeket tudjanak interpretálni és létrehozni. Ehhez hatékonyan működő szövegértési stratégiára van szükség. Arra, hogy a befogadó értékeln tudja a szövegalkotó eszközeit, felismerje a szöveg típusából, formájából következő alkotói szándékot. Következtetni tudjon a szövegben rejlő nyelvi finomságokra, a meggyőzés és befolyásolás eszközeire. Képesse váljon a szövegben található és más forrásból származó információk összekapcsolására.

A kurzus felépítése

A kurzus tematikáját úgy építettem fel, hogy a feldolgozandó témakörökben a hangsúlyos fogalmakat részletezem kiegészítve szakirodalmi utalásokkal. Ennek célja szemléletnyújtás; annak igazolása, hogy a munka milyen alkalmazási dimenzió keretében íródott. Az alkalmazott oktatási módszer rész is a gyakorlati megközelítést hivatott erősíteni.

Feldolgozandó témakörök, ajánlott oktatási módszerek

1. *Téma:* „Kompetenciadivat” (Csapó, 2004a) - a kompetencia fogalmának értelmezése.

Kiemelt fogalmak:

- kompetencia: „... szakmai elkötelezettség... a tudásnak az a formája, amelynek elsajátítása természetes közegben, életszerű tapasztalatok révén történik... hasonlóan az anyanyelv-elsajátításhoz...” (Csapó, 2004a)
- nyelvi pragmatikai kompetencia: „ A nyelvi tudást és használatának a képességét nyelvi kompetenciának, viszont a kommunikatív céllal generált nyelvi megnyilatkozások használati szabályrendszerének tudását (ismeretét) nyelvi pragmatikai kompetenciának fogjuk nevezni” (Banczerowski, 1994, 1995).

Egyéb fogalmak: kompetenciák a munkaerőpiacon, kulcskompetenciák, (anya)nyelvi kompetencia.

Ajánlott oktatási módszerek:

- csoportépítés: egymás bemutatása páros munkában, névlánc
- nyílt kérdés –válasz, „forró szék” technika
- gondolkodástérkép páros munkában
- közös álláshirdetés készítése: „Álombeosztott” avagy az ideális munkavállaló
- háromlépéses interjú (Pethőné, 2005:231)
- tanári magyarázat bemutatóval

2. *Téma:* A szövegértéshez kapcsolódó fogalmi keret elsajátítása gyakorlati módszerekkel 1.

Kiemelt fogalmak:

- szövegértés: „Írott szövegek megértése, felhasználása és az ezekre való reflektálás, illetve a velük való elkötelezett foglalkozás képessége annak érdekében, hogy az egyén elérje céljait, fejlessze tudását és képességeit, és hatékonyan vegyen részt a mindennapi életben.” (OECD, 2009)
- szöveg: „...*minden olyan közlés, amely a szövegszerűség hét ismérévének megfelel*”
 - a) szövegközpontú ismérvek: kohézió, koherencia
 - b) a felhasználóra vonatkozó ismérvek: elfogadhatóság, helyzetszerűség, szándékolttság, hírérték, intertextualitás (Dressler, 2000).

Egyéb fogalmak:

- a szöveg:
 - a) a nyelvi kommunikáció alapegysége
 - b) befogadót befolyásoló cselekvés
 - c) kommunikációs szituációba ágyazott, dominánsan verbális nyelvi jel
 - d) legalább egy lehetséges téma
 - e) jelentés

Ajánlott oktatási módszerek:

- a szövegértési képesség mérése teszt segítségével (Sejtes, 2009:32-33.)
- Mitől szöveg a szöveg? kísérletezés szövegekkel (Crystal, 1998:158)
- akadémikus vita
- fogalomalkotás keresztrejtvényvel (a szöveg ismérvei)
- fogalom vagy szemponttáblázat
- tanári magyarázat bemutatóval (Pethőné, 2005:218)

3. Téma: A szövegértéshez kapcsolódó fogalmi keret elsajátítása gyakorlati módszerekkel 2.

Kiemelt fogalmak:

- szövegtípus :
 - a) *Elbeszélő típus*: olyan folyamatos, összefüggő szövegek, amelyek célja egy történet elbeszélése vagy események, személyek, tárgyak, problémák stb. leírása. Gyakran személyes hangvételűek, elsősorban az olvasó érzelmeire hatnak, jellemzőjük az emberi kapcsolatok, cselekedetek, érzelmek hatásos megformálása.
 - b) *Magyarázó típus*: tudományos, illetve ismeretterjesztő szövegek, amelyek elsősorban ismeretet közölnek, legyen az egy jelenség magyarázata, egy esemény bemutatása. Hangvételük általában higgadt, tárgyyszerű. Fő céljuk a tájékoztatás.
 - c) *Dokumentum típus*: a megkülönböztetés formai alapú. Verbális közlést és tipográfiai jeleket, képeket, rajzokat tartalmaz (listák, grafikonok, menutrendek, táblázatok, ábrák... (Balázsi et al., 2007)
- szövegforma nyelvészeti szövegtani szempontból:
 - a) fizikai megvalósulás (beszélt, írott...)
 - b) műveleti feldolgozás
 - c) az összetett konceptuális szerkezet feldolgozás (Tolcsvai, 2006).

Egyéb fogalmak:

- a szöveg külső formája: „lehetnek folyamatos és nem folyamatos szövegek, az egyszerűen tagolt, bekezdésekbe rendezett szövegektől a komplex listákig többféle formájúak a szövegtípusnak megfelelő grammatikai sajátosságokkal (Vári, 2003).

- a kommunikációs helyzetnek megfelelő szövegfajták grammatikai szempontjai

Ajánlott oktatási módszerek:

- „formajátékok” képversekkel (Zsigriné, 2010:76-79)
- tanári magyarázat bemutatásával
- azonos témájú szövegfajták összehasonlítása feladatsorokkal (Sejtes, 2009:69-71)
- tanári kalauz (Pethőné, 2005:289)

4. Téma: Az olvasás során alkalmazott gondolkodási műveletek (Balázsi et al., 2007)

Kiemelt fogalmak:

a) Információ-visszakeresés

A művelet egy vagy több elem visszakeresését és azonosítását kívánja meg a befogadótól. A szöveg explicit (szó szerinti) vagy implicit (rejtetten jelen lévő) elemeit kell felismernie, és a feladatban megadott szempontok szerint kiválasztania. A befogadónak az elszórt adatokra kell figyelni, szelektíven kell olvasni, „át kell futni” a szöveget, és ki kell választani a kívánt adatot. A művelettípus jól kvantifikálható.

b) A szövegben lévő logikai és tartalmi kapcsolatok, összefüggések felismerése

A szöveg olvasása közben a befogadó különféle szövegen belüli és szövegek közötti kapcsolatok, összefüggések hálózatát alkotja meg. Szavak, tematikai elemek motívumokra világítanak rá, bekezdések egymás ellentétei vagy kiegészítőivé válnak, a szöveg más szövegeket, háttérismereteket idéz fel. A szöveg kohéziós erői szerepet játszanak a szövegegész megértésében.

c) A szöveg értelmezése

Bár a szöveg értelmezése a megértésre támaszkodik, de egyben alkotótevékenység is, így reflexív viszonyt feltételez az olvasott és megértett szöveggel. Az értelmezés műveletéhez tartozó feladatok esetében reflektálni kell a szövegre, értékelni kell a szöveg egészének vagy egy-egy részletének a szövegegészben betöltött szerepét, megalkotottságát. Az értelmezés művelettípusába sorolt kérdés vonatkozhat a szöveg tartalmi vagy stiláris elemeinek

Egyéb fogalmak: az egyes szintekhez kötődő tanulói képességek

Ajánlott oktatási módszerek:

- a szintek feldolgozása insert technikával
- szakértői mozaik
- elbeszélő típusú szöveg feldolgozása jóslással (Pethőné, 2005, Sejtes, 2009:28-31)
- szakaszos olvasás
- szövegértési feladatsor készítése kooperatív csoportmunkában

5. Téma: A problémaalapú a szövegértés tanítása

Kiemelt fogalmak:

- *problémaalapú tanulás:* Célja, hogy a tanulók ne csak adott, konkrét helyzetben tudják tudásukat előhívni, fejlődjön önszabályozó tanulásuk, problémamegoldó, kommunikációs, együttműködő képességük, amelyek elősegítik a tanultak későbbi transzferálását (Molnár, 2005). A módszer lényege a rosszul definiált problémák használata. Az iskolában a diákok jól körülhatárolt

problémákkal találkoznak: tudják, mi a probléma, mi a helyes megoldás, a megoldáshoz vezető algoritmust rutinszerűen alkalmazzák. Ha a probléma rosszul definiált, a tanulónak szüksége van a probléma meghatározására, az információk azonosítására, többszörös megoldási tervekészítésre, ami nagyfokú kreativitást igénylő feladat.

Egyéb fogalmak:

- tudástranzfer (közeli, távoli, kreatív) (Landau, 1997)
- a problémamegoldás a szövegértés tanítási-tanulási folyamatában
- kreatív és kritikai gondolkodás
- kérdéstípusok; Mi a közös? Mi a különbség? Miért?

Ajánlott oktatási módszerek:

- feladat vagy probléma? összehasonlító elemzés szövegekkel
- szövegértési gyakorlatok a problémaalapú tanításban (Sejtes, 2010, 71-75)
- szövegértést fejlesztő nyelvi, logikai-matematikai vizuális-térbeli és kinezetikus játékok (Gabnai, 1987)
- interaktív és reflektív tanulási technikák a szövegértés fejlesztésében
- kreatív szövegértési gyakorlatok

6. Téma: Az olvasástanítás hiányosságai

Kiemelt fogalmak:

- az olvasás: az írott szövegek megértésének, használatának, a rájuk való reflexiónak a képessége, emellett a szövegben való elmélyedés igénye abból a célból, hogy az egyén elérje személyes céljait, fejlessze tudását és képességeit, részt tudjon venni a társadalom életében, eszköztudás (OECD, 2009)
- olvasási stratégiák

Egyéb fogalmak:

- változatos szövegfajták
- szerzői és üzenetalapú szövegek
- olvasási motiváltság
- nyomtatott és elektronikus szövegek

Ajánlott oktatási módszerek:

- jelölés: a kognitív séma és az új információ viszonyának tudatosítása (már ismerem, nem így tudtam, nem értem, megtanulandó, a megértés teljes folyamatát vezérli)
- történetpiramis (Pethőné, 2005:290)
- irodalmi körök (strukturált vitacsoport, szövegre irányuló kíváncsiság, meg-megálló, értelmező olvasás, lényegkiemelés, érvelés, attitűdformálás)

7. Téma: A szövegértési képesség mérése

Kiemelt fogalmak:

- normaorientált értékelés: a tanulók fejlettségét egymáshoz, a minta (populáció) átlagához viszonyítják, a teljesítménybeli különbségeken van elsősorban a hangsúly
- kritériumorientált értékelés: a teszten elért eredményeket valamilyen külső kritériumhoz viszonyítják, ehhez mérik a tanulók teljesítményét (Csapó et al., 2012)
- differenciálás minta feladatsorokkal: A feladatok megoldásához különböző szövegértési műveletek végzésével jutnak a gyerekek, ezekhez különböző szövegértési szintek tartoznak. A szövegértés fejlesztésénél nem kell minden feladatot minden gyereknek megoldani. A folyamatos fejlesztés során a tanár

jelöli ki, hogy az adott tanuló melyik feladatot végzi el az adott időben. Ehhez az szükséges, hogy a pedagógus a diagnosztikus mérés után vezessen egy táblázatot a tanulókról a szövegértési szinteknek megfelelően. (Sejtes, 2009)

Egyéb fogalmak:

- differenciálás
- rugalmas csoportszervezés
- személyre szabott feladatok

Ajánlott módszerek:

- pókhálóábra
- reciproktanítás (Pethőné, 2005:281)
- minta-feladatsorok elemzése

8. Téma: Infokommunikációs eszközök használata a szövegértés tanításában

Kiemelt fogalmak:

- konstruktív tanulási környezet: A számítógéppel támogatott oktatás konstruktív tanulási környezetet feltételez. A konstruktivizmus szerint a tudást a tanuló, megismerő ember maga konstruálja magában (Nahalka, 1999), azaz minden gondolatunkat egy már korábban megszerzett tudás irányítja. Éppen ezért nem a tudás átadása a tanítás feladata, hanem megfelelő tanulási környezet létrehozása és működtetése ahhoz, hogy a konstrukciós folyamat létrejöhesse. Ehhez az adott helyzetnek megfelelően használja fel a pedagógia módszertani elemeit.
- tanári attitűdváltás: az IKT feltételezte konstruktivista tanulási környezetben alapvetően változik meg a tanár szerepe. El kell fogadnia, hogy már nem minden dolgok tudója, a tudás egyetlen forrása. új szerepköre: a tudásszerzés szervezése és irányítása, a lehetőségek felkínálása, az információszerzés, -keresés, -szelektálás készségének, képességének kialakítása. Rajta múlik, hogy a tanulók miként használják az info-kommunikációs eszközöket, hogy valóban alkalmassá válnak-e arra, hogy életesélyeiket növeljék általa, s megfeleljenek a munkaerő piaci elvárásoknak. Mindez alapvető szemléletváltással jár, s előbb neki magának is tanulnia kell.

Egyéb fogalmak:

- multimédia, elektronikus információhordozók
- MEK, DIA
- hipertext
- IKT eszközök.
 - a) kommunikációs eszköz: levelezés, prezentáció, video-konferencia stb.
 - b) demonstrációs eszköz: illusztráció, szimuláció.
 - c) információs forrás: multimediális, interaktív, nem lineáris, néha Internet-kimenetű szakanyag.
 - d) tananyag: meghatározott szerkezet, komplex, feladatokkal és tesztelő funkcióval
 - e) oktatójáték:
 - f) az egyéni tanulás eszköze: drill-jellegű gyakorlás (Kárpáti, 2000)

Ajánlott módszerek:

- tanári magyarázat bemutatóval
- internetes szövegfajta elemzése
- mintaóra (Cs. Boggyó & Zs. Sejtes, 2006)

9. Téma: Drámajátékok a szövegértés fejlesztésében

Kiemelt fogalmak:

- drámapedagógia: alkalmazásakor a tanuló előzetes tudásának, tapasztalatainak, ismereteinek, élményeinek bázisán aktívan teremti meg a saját jelentéseit, miközben változatos interakcióba kerül társaival és a világgal.
- R-J-R modell (Pethőné, 2005:82-94.)

Egyéb fogalmak:

- az asszertív, az agresszív és a passzív viselkedéstípusok
- konstruktív kritika és dicséret

Ajánlott módszerek:

- mikrotanítások a szövegértés fejlesztése témakörben
- a szövegértés fejlesztéséhez felhasználható technikák:
 - a) vak kéz
 - b) szerepháló (Pethőné, 2005)

10. Téma: Portfóliókészítés a szövegértés tanításának témakörében

Kiemelt fogalmak:

- portfólió
- a portfólió készítés célja annak bizonyítása, hogy a hallgató képes
 - a) a kurzus során elsajátított tudást integrálni és alkalmazni
 - b) a munkája szempontjából lényeges tudományos-szakirodalmi eredményeket összegyűjteni
 - c) azok alapján tanári munkáját önállóan megtervezni
- a portfóliónak tükröznie kell, hogy a hallgató a szakmódszertani, neveléstudományi és pszichológiai ismereteire támaszkodva az alap- és középfokú oktatás szintjein, illetve a szakképzés vagy a felnőttoktatás céljainak megfelelően képes a szövegértés tanításának témakörében tanítási folyamatot megtervezni
- dokumentumtípusok:
 - a) a kurzusra vonatkozó reflexiók
 - b) szakcikk összegzése, értékelése
 - c) a jelölt szövegértés-tanítással kapcsolatos felfogása, az olvasottakra való hivatkozással
 - d) számítógépes dokumentumok (internetes keresés eredményei)
 - e) egy a szövegértés tanításával kapcsolatos óra tervezete

Egyéb fogalmak:

- tanári kompetenciák
- módszerek, eljárások, munkaformák

Ajánlott módszerek:

- megbeszélés
- tanári kalauz
- ötletbörze
- TTM (Pethőné, 2005)

A kurzus technikai megvalósítása

A kurzus a nyelvészeti módszertanhoz kapcsolható a 7-8. félévben, de bármilyen szakos hallgató felveheti általánosan művelő tárgyként. Ajánlott heti óraszám: 1,5, ajánlott kreditszám: 3.

Követelmények, a tantárgy teljesítésének feltételei

A kurzus során a saját élményű tanulási módszert alkalmazzuk. A képzés tréningjellegű. Alapkövetelmény a rendszeres megjelenés és az aktív tevékenység a tanulási folyamatban. A kurzus végén leadandó portfólióban a dokumentumokkal és az azokhoz csatolt reflexiókkal a hallgatónak igazolnia kell, hogy képes a szövegértés tanításához szükséges követelményeket a gyakorlatban is alkalmazni. A kurzus gyakorlati jegy megszerzésével zárul.

Összegzés

Munkámban tematikát javaslok a „Szövegünk? Szövegeljünk!” A szövegértés tanításának lehetőségei című kurzushoz elsősorban szakmethodikus oktatók számára. A témakörök kidolgozásánál az áttekinthetőség kedvéért a *Kiemelt fogalmak*, *Egyéb fogalmak*, *Ajánlott módszerek* tematika mentén haladtam. Mindegyik témakörben azt a fogalmat jellemeztem részletesen a megadott irodalomból vett idézettel, amely köré az adott téma szerveződött. Ennek célja az volt, hogy a kiemelt részlettel és irodalmi ajánlással mutassam be a kurzus szellemiségét. Alapvetően az alkalmazási dimenzió volt.

Irodalomjegyzék

- BALÁZSI Ildikó, FELVÉGI Emese, RÁBAINÉ Szabó Annamária, SZEPESI Ildikó (2007): A 2006-os országos kompetenciamérés tartalmi kerete. In Demeter Kinga (szerk.): *A kompetencia*. Kézirat.
- BALÁZSI Ildikó, OSTORICS László, SZALAY Balázs, SZEPESI Ildikó (2010): *PISA 2009. Összefoglaló jelentés. Szövegértés tíz év távlatában*. Budapest: Oktatási Hivatal.
- BANCZEROWSKI Janusz (1994): Kommunikációs kompetencia és összetevői. *Magyar Nyelvőr*, 118, 277-286.
- BANCZEROWSKI, Janusz (1995): A nyelvi kompetenciáról. In Gósy Mária (szerk.): *Beszédkutatás '95* (pp. 93-104). Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézete.
- CRYSTAL, David (1998): *A nyelv enciklopédiája*. Budapest: Osiris.
- CS. BOGYÓ Katalin, ZS. SEJTÉS Györgyi (2006): Anyanyelv és informatika? A számítógép használata a nyelvtanórán. In Gordon Győri János (szerk.): *Mit? Kinek? Hogyan? Vezetőtanárok III. Országos Módszertani Konferenciája* (pp. 246-256). Budapest: MTA.
- CSAPÓ Benő (szerk.) (2004a): *Tudás és iskola. A tudás és a kompetenciák* (pp. 41-55). Budapest: Műszaki.
- CSAPÓ Benő, JÓZSA Krisztián, STEKLÁCS János, HÓDI Ágnes, & CSÍKOS Csaba (2012): A diagnosztikus olvasás felmérések részletes tartalmi kereteinek kidolgozása: elméleti alapok és gyakorlati kérdések. In Csapó Benő, & Csépe Valéria (szerk.): *Tartalmi keretek az olvasás diagnosztikus értékeléséhez* (pp. 189-217). Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

- DRESSLER, Robert de Beaugrande Wolfgang (2000): Bevezetés a szövegnyelvészetbe. In Kiefer Ferenc: *Általános nyelvészet* (pp. 23-54). Budapest: Corvina.
- GABNAI Katalin (1987): *Drámajátékok gyermekeknek, fiataloknak, felnőtteknek*. Budapest: Magyar Drámapedagógiai Társaság.
- KÁRPÁTI Andrea (2000): Oktatási szoftverek minőségének vizsgálata. *Új Pedagógiai Szemle*, (3), 77-81.
- LANDAU Erika (1997): *Bátorság a tehetséghez. A kreatív gondolkodás*. Budapest: Calibra.
- MOLNÁR Gyöngyvér (2005): A problémaalapú tanítás. Az ismeretek alkalmazásának és az együttműködő-készség fejlesztésének módszere. *Iskolakultúra*, (10), 31-43.
- NAHALKA István (1999): Könyvtár és pedagógia. *Könyvtárhasználat*, 5 (4), 6-13.
- OECD (2009): *PISA 2009 assessment framework. Key competencies in reading, mathematics and science*. Paris: OECD.
- PÉTERFI Rita (2011): PISA-vizsgálat és kompetenciamérés. A magyar diákok szövegértési teljesítménye. *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*, (5).
- PETHÓNÉ Nagy Csilla (2005): *Módszertani kézikönyv*. Budapest: Korona.
- PrePIRLS Information Sheet (2011): TIMSS and PIRLS International Study Center, Boston College. <http://pirls.bc.edu/pirls2011/downloads/prePIRLS.pdf> [2012.12.10.]
- SEJTÉS Györgyi (2009): *Kompetenciaalapú munkafüzet magyar nyelv és irodalomból 6. osztály. Szövegértés*. Szeged: Maxim.
- SIALS. A felnőtt lakosság írni-olvasni tudása (2000). <http://www.ofi.hu/tudastar/reszletek-jelentes> [2012.12.11.]
- TOLCSVAI Nagy Gábor (2006): A szövegtipológia megalapozása kognitív nyelvészeti keretben. In Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *Szöveg és szövegtípus. Szövegtipológiai tanulmányok* (pp. 68-69). Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- VÁRI Péter (szerk.) (2003): *PISA-vizsgálat 2000 mintafeladatokkal*. Budapest: Műszaki Könyvkiadó.
- ZSIGRINÉ Sejtés Györgyi (2010): *Kompetenciaalapú munkafüzet magyar nyelv és irodalomból 7. osztály. Szövegértés*. Szeged: Maxim.